

В спеціалізовану вчену раду Д 41.086.04
Національного університету
«Одеська юридична академія»
м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертаційне дослідження Бойченка Едуарда Гавриловича
«Правове регулювання господарської діяльності військових частин
Збройних Сил України»,

подане на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за
спеціальністю 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне
право

Правове регулювання різних аспектів господарської діяльності в різних її сферах, традиційно входять до предмету та досліджуються господарсько-правовою наукою.

Внутрішня політика нашої держави, повинна забезпечувати у тому числі й динаміку процесів розширеного відтворення господарської діяльності в Збройних Силах. Визначення її ключових засад та змісту пов'язане з формуванням, вдосконаленням узгодженої системи законодавчих норм з питань здійснення господарської діяльності в Збройних Силах, чітким окресленням завдань для Міністерства оборони України в цій сфері, створенням дієвих механізмів реалізації форм та видів здійснення господарської діяльності

Створення належних та ефективних законодавчих засад здійснення господарської діяльності в Збройних силах України є важливою умовою не лише розвитку економіки України, але й належного матеріально-технічного забезпечення функціонування Збройних Сил України в цілому.

За таких обставин, проблема пошуку шляхів вдосконалення не лише теоретичних підходів, але й законодавчих засад правового врегулювання господарської діяльності за участю військових частин, стає все більш важливою.

Сказане дозволяє зробити висновок про актуальність теми дисертаційного дослідження Е.Г. Бойченко.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується кількома чинниками, а саме вдалою і продуманою логікою викладення матеріалу, який з урахуванням досліджуваної теми не є типовим для наукових робіт подібного змісту, широтою й різноманітністю опрацьованої здобувачем джерельної бази, використанням результатів оригінальних статистичних даних які були узагальнені як здобувачем самостійно так і відповідними органами державної влади.

При написанні роботи дисертант опрацював великий масив літератури не лише з господарського права, але й загальної теорії права. Крім того, здобувач вміло здійснив аналіз історичних джерел права, що надало можливість узагальнити історично-правовий досвід господарської діяльності військових формувань на різних етапах функціонування суспільства. Здобувач вміє логічно викладати та аналізувати теоретичний і законодавчий матеріал, формулювати переважно виважені висновки, застосовувати різні методи наукового пізнання, вести змістовну і коректну наукову полеміку.

Дисертаційна робота справляє позитивне враження, оскільки Е.Г. Бойченко, продемонструвавши такі якості справжнього вченого, як працездатність, наполегливість і літературний хист, зумів запропонувати науці господарського права не лише нові термінологічні поняття, але й цілісне й виважене уявлення про концепцію економічної та господарської діяльності Збройних Сил України в сучасних умовах з її сильними сторонами.

Наукова новизна дисертації Е.Г. Бойченко визначається тим, що ця робота, аналоги якої у вітчизняній господарській юридичній літературі відсутні, успішно та своєчасно заповнює прогалину у серйозних, монографічного рівня аналогічних дослідженнях не лише господарського права, а й військового права в тому числі.

У роботі Е.Г. Бойченко міститься чимало співзвучних мені досить відвертих думок і положень, які автор не побоювся винести на суд широкого загалу науковців, юристів-практиків.

Так, дисертантом зроблено вірний висновок про те, що господарська діяльність військових частин як предмет правового регулювання має два рівня: 1) організація та ведення військового господарства, спрямованого на ощадливе і доцільне використання матеріальних засобів і коштів, що постачаються централізовано, 2) діяльність з отримання додаткових джерел фінансування повсякденних потреб військ для виконання покладених на них обов'язків з бойової та мобілізаційної готовності (стор. 8, 45, 208). Дуалістичний характер цієї діяльності характеризується відмінністю відносин, що формуються на цих рівнях через виконання різноспрямованих дій: заходи першого напрямку (рівня) господарської діяльності мають обов'язковий та щоденний характер, а господарські зв'язки формуються, здебільшого, по вертикалі. Цей рівень запропоновано визначати господарсько-забезпечувальною або ж внутрішньогосподарською діяльністю (с.36). Другий напрям має необов'язковий характер, здійснюється на засадах добровільності вступу військових частин у відповідні господарські правовідносини з іншими особами. На цьому рівні, який автором визначається як господарсько-дохідна діяльність, переважають горизонтальні господарські правовідносини які характеризуються рівністю сторін (с.37).

При цьому автор переконливо доводить, що господарсько-дохідну діяльність військових частин Збройних Сил не варто вважати підприємницькою, оскільки, на противагу останній, діяльність військових частин не має мети отримання прибутку (с.38-39). Це дозволило також

відмежувати господарську діяльність військових частин Збройних Сил від господарсько-економічної діяльності державних підприємств Міністерства Оборони України (с.41), а також від діяльності оборонного відомства по організації продажу певних категорій знятого з обліку військових частин майна (в т.ч. надлишкового озброєння, військової та спеціальної техніки тощо), та діяльності по відшкодуванню з винних осіб матеріальних збитків, завданих державі втратою, псуванням, знищенням, нестачею, розкраданням, незаконними витратами майнових цінностей та коштів (с.179-180, 188-189).

Так, з метою нормативного удосконалення переліку видів господарської діяльності, дозволеної військовим частинам, та вимог до її легалізації Е.Г. Бойченком запропоновані критерії розмежування діяльності військових частин Збройних Сил, що має багатогранний і специфічний господарсько-правовий характер (с.204-206). Наведені критерії дозволили дисертанту здійснити широкоосяжну, наочну та, головне, корисну для подальших досліджень класифікацію цієї сфери діяльності Збройних Сил.

Також, заслуговують на увагу й низка інших пропозицій дисертанта зокрема, щодо особливостей використання військовими частинами земель, виділених для потреб оборони, в сільськогосподарських цілях (с.174), необхідності застосування матеріальних стимулів до особового складу військових частин, задіяного у виконанні заходів господарської діяльності (с.202) та деякі інші. Отримані висновки також мають не тільки окрему практичну, але й теоретичну цінність для науки господарського права.

У зв'язку з цим, варті уваги запропоновані дисертантом напрями покращення ефективності господарсько-дохідної діяльності Збройних Сил України шляхом доповнення переліку видів дозволеної військовим частинам господарської діяльності такими послугами, що не потребують наявності спеціальних знань (крім військових) чи складного обладнання (крім військового) і приносять реальний дохід, без негативного впливу на стан їх боєздатності. Серед таких: діяльність таборів зі спортивного навчання, навчання плаванню, бойовим мистецтвам; діяльність військових

оркестрів та ансамблів; воєнний туризм та ін. (с. 160, 163, 164).

Не менш важливими досягненнями дисертанта слід визнати суттєве удосконалення ним змістовних елементів, що розкривають специфіку правового режиму господарської діяльності військових частин Збройних Сил України, через обґрунтоване уточнення тих, що були раніше визначені вченими-господарниками (О.Р.Зельдіна, О.М.Вінник), та виокремлення нових характеризуючих моментів, а саме: наявність особливого порядку обліку та використання коштів, отриманих внаслідок господарської діяльності Збройних Сил (с.138), та обов'язок Міністерства оборони України нести субсидіарну відповідальність за господарськими зобов'язаннями військових частин – суб'єктів господарювання у разі недостатності в останніх коштів на відповідних статтях кошторису (с.140).

У цьому принципово важливим уявляється пропозиція автора про необхідність відзначати саме некомерційний характер господарської діяльності військових частин Збройних Сил, на відміну від законодавчо визначеного її неприбуткового характеру (с.40, 109-110). Науково обґрунтованими виявляються і запропоновані Е.Г. Бойченком наукові підходи до законодавчого відмежування у назві та змісті Закону України «Про господарську діяльність у Збройних Силах України», ст. 14 Закону України «Про Збройні Сили України», ст. 414 Господарського кодексу України господарсько-дохідної та господарсько-забезпечувальної діяльності у Збройних Силах України (с. 9, 111, 112), і надане ним визначення господарської діяльності Збройних Сил України в контексті запропонованих змін до Закону України «Про господарську діяльність у Збройних Силах України» від 21.09.1999 р. (с.119).

Змістова побудова дисертаційного дослідження вказує на його комплексність, підтвердженням якої є наукові висновки та пропозиції по системному удосконаленню вітчизняного законодавства (загалом близько 30, в т.ч. до Господарського, Земельного кодексів України, низки законів України).

Все це дозволяє зробити висновок про те, що дисертація Е.Г.Бойченка написана на достатньому теоретичному рівні, має наукову і практичну цінність, характеризується єдністю суті. Автором надані обґрунтовані пропозиції щодо змін до чинної нормативно-правової бази, що спрямовані на удосконалення правового регулювання у сфері військового господарювання, а також сформульовані важливі положення, які вказують на те, що господарська діяльність військових частин Збройних Сил України в умовах кризи та дефіциту бюджетних коштів може стати ефективним інструментом у справі виконання оборонних завдань за призначенням. Ці положення та отримані висновки розв'язують поставлене наукове завдання, що має істотне значення для науки господарського права.

Наукові результати, висновки та рекомендації, вміщені у дисертаційному дослідженні, є досить обґрунтованими, що зокрема, підтверджується достатнім рівнем апробації дисертаційних положень висвітлених у 13 публікаціях.

Результати дослідження Е.Б. Бойченко можуть бути використаними як у науково-дослідній діяльності, так і у правотворчих процесах, правозастосовній діяльності та у навчальному процесі.

Зауваження до роботи.

Як і будь-яке багатогранне наукове дослідження робота Е.Г.Бойченка не позбавлена недоліків. Серед дискусійних аспектів роботи слід вказати на наступні.

1. Погоджуючись із твердженням автора роботи про те, що правове регулювання легалізації господарської діяльності військових частин Збройних Сил перед входженням їх в господарський оборот потребує удосконалення (с. 53), треба зазначити, що прослідковується намагання дослідника «натягнути» положення загального законодавства у цій сфері (зокрема, Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців») на багатоаспектну проблематику правового регулювання створення та ліквідації військових частин, їх державної

реєстрації, в т.ч. як суб'єктів господарювання (с.54-55). Хоча сам дисертант при розгляді цього питання неодноразово підкреслює виключну специфіку та важливість завдань, покладених на Збройні Сили України по збройному захисту українського суспільства. У зв'язку з цим він відзначає, що правила утворення військових частин мають конкретизуватися спеціально прийнятим з цього приводу окремим законом, в тому числі з урахуванням необхідності забезпечення збереження державної таємниці та іншої військово-службової інформації (с.54, 63, 65, 80). Порушення даного принципу, наприклад, включенням військових організацій до відкритого для загального ознайомлення єдиного державного реєстру, може завдати суттєвої шкоди безпеці держави (с.63).

2. Не дуже чітким з точки зору визначеності як предмету дослідження, так і використання термінології, можна назвати певною мірою довільне застосування дисертантом поняття «господарська діяльність Збройних Сил України» та «господарська діяльність військових частин Збройних Сил України».

У зв'язку з цим варто звернути увагу на те, що господарську діяльність можуть здійснювати лише певні суб'єкти, однак Збройні Сили України таким суб'єктом не являються, представляючи собою, в силу ч.6 ст. 3 Закону України «Про Збройні Сили України», сукупність органів військового управління, з'єднань, військових частин, військових навчальних закладів, установ та організацій. Саме ці військові структурні одиниці, маючи усі змістовні ознаки юридичних осіб, після додержання відповідних процедур, можуть набути статусу суб'єкта господарської діяльності. І автор дослідження сам обстоює цю тезу (с.47-49, 64-66).

3. Доволі дискусійними і такими, що потребують додаткових уточнень, виглядають застосовані автором числові показники (відсоткові нормативи) при визначенні принципу пропорційності, запропонованого для розрізнення та класифікації доходів, отриманих від господарської діяльності військових частин для наповнення спеціального фонду Держбюджету (с.196), а також

при визначенні такого критерію класифікації видів господарсько-дохідної діяльності військових частин, як питома вага у загальному обсязі послуг (робіт), що надаються (виконуються) військовою частиною згідно з її функціональним призначенням (с.205).

4. Не досить актуальними виглядають інформаційно-довідкові дані, що наводяться на с.32 роботи, стосовно структури запланованих бюджетних надходжень та видатків на потреби оборони. Так, серед статистичних даних Державних бюджетів України за 10 років останніми зазначаються дані з проекту бюджету на 2015 рік. І хоча зведена у таблиці статистика позначена як така, що викладена станом на 1 грудня 2014 року, з цього часу вже давно діє чинний Закон України «Про Державний бюджет України на 2015 рік», а не його проект.

5. Представляється несправедливим не приділення автором дослідження уваги специфіці правової роботи по забезпеченню господарської діяльності військових частин Збройних Сил України, адже належна її організація та здійснення, в особливості з огляду на чисельність проблем у досліджуваній сфері, є запорукою успішного провадження такої діяльності військовими формуваннями, важливим внеском до справи утвердження суспільного господарського порядку, який, згідно далекоглядного погляду академіка Г.Л. Знаменського, являється і метою і, одночасно, як засобом господарсько-правового регулювання.

Зроблені зауваження і побажання стосуються складних і дискусійних питань, не впливають на загальний високий науковий рівень дисертації, не піддають сумніву основні наукові результати, отримані автором.

Висновок.

На підставі викладеного вважаю, що дисертація Е.Б. Бойченко «Правове регулювання господарської діяльності військових частин Збройних Сил України» є завершеною кваліфікаційною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що у сукупності розв'язують конкретне

наукове завдання, які мають істотне значення для господарського права, - а саме глибоко та критично проаналізовано особливості правового регулювання господарської діяльності в Збройних Силах. На розвиток вітчизняної науки господарського права у період після відновлення державної незалежності України, з'ясовано притаманні цьому розвитку здобутки і та недоліки державного управління інвестиційною діяльністю, яке або сприяло ефективному вирішенню інвестиційних спорів, або навпаки ускладнювало не лише їх розв'язання, а й усунення наслідків їх вирішення та що є необхідною передумовою для підвищення ефективності подальшої науково-дослідницької роботи.

Автор дисертації – Бойченко Едуард Гаврилович на основі публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право.

кандидат юридичних наук,
юрисконсульт факультету військово-морських сил
Одеської національної морської академії

I. М. ЗЛАКОМАН